

Sou R NS č. C. 1578 - NS sp. zn. 20 Čdo 211/2002: Za trvání společného jméni podíly manželů na společně věci neexistují.

Sou R NS č. C. 2906 - NS sp. zn. 22 Čdo 700/2004: Ustanovení občanského zákoníku upravující společné jméni manželů (§ 143 až 151) jsou také ustanoveními upravujícími spolužlastnictví.

S IV, s. 859 - NS SR sp. zn. I.Cz. 40/71: Spolužlastník nehnutelnosti nemůže prevést na iného reálnu část společnej nehnutelnosti zodpovídajici jeho spolužlastníkemu podielu.

PR č. 11/1996 - US sp. zn. IV/US 35/96: K jedné a též věci nemůže mít vlastnické právo více osob, nejdéle o spolužlastnictví. Nemůže tedy být současně stat vlastníkem ze zákona a občan ze smlouvy. Není-li taková situace možna, příčemž musí existovat řešení, musí mít prioritu právo, které vzniklo první.

Sb. n.a us. US ČR, st. 8, č. 73 - US sp. zn. I. US 279/1995: Spolužlastnictví velmi úzce navazuje na ochranu vlastnického práva poskytovanou zejména podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, podle něhož vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonny obsah a ochranu. Spolužlastnictví je výrazem vlastnického vztahu ke společné věci s témi důsledky, že spolužlastník může svým podílem nakládat jen s ohledem na zájmy ostatních spolužlastníků. Proto stejně tak, jak nikdo v zásadě nemůže být spravedlivě nucen, aby setrvával ve spolužlastnickém vztahu, tak nemůže být nucen, aby přijal jiného spolužlastníka bez projevu vlastní vůle. V obou případech při neshodě rozhoduje soud.

2. Předmět spolužlastnictví

SR č. 5/2007 - NS sp. zn. 22 Čdo 2097/2006: V době před 1. 1. 1951 nebylo vyloučeno spolužlastnictví zdi oddělující sousedící stavby rozdílných vlastníků. Na trvání tohoto zvláštního spolužlastnického vztahu nemá vliv skutečnost, že občanské zákoníky z roku 1950 a 1964 takový vztah neupravují.

Sou R NS č. C. 1066 - NS sp. zn. 22 Čdo 1268/2000: Věci, která může být vydána, je i spolužlastnický podíl na věci, jež byla před převedením na stat v podilovém spolužlastnictví oprávněných osob. Oprávněná osoba může z důvodu podilového spolužlastnictví sama uplatnit jen nárok na vydání spolužlastnického podílu.

NS sp. zn. 33 Čdo 311/2005: Předmětem podilového spolužlastnictví nemůže být pracovní činnost účastníka sdružení uzavřeného podle § 829 a násled. ObčZ.

3. Judikatura k obecnému zákoníku občanskému

Vážný 2619: Jde-li o společenství ve smyslu § 825 a násled. OZO, přísluší jednomu účastníku vlastnické právo obmezené požívacím právem k ideální části věci ve prospěch druhého účastníka.

Vážný 6290: Spolužlastnické právo k movité věci nevyuluje vedení exekuce na podíl druhého spolužlastníka.

Rc 598/1920 - Lex Data: Tím, že spolužlastník určil svou movitou věc ku prospěchu společné nemovitosti a že věc ta jest následkem toho po právu příslušenstvím nemovitosti, nestává se o sobě ještě spolužlastnictvím ostatních podilníků.

Rc 6178/1926 - Lex Data: Lze vydržet i spolužlastnictví na movitých nebo nemovitých věcech předpo-

kladajíc, že ani po subjektivní ani objektivní straně nemá prekážek ve způsobilosti k nabývání (způsobilosti k držbě).

X. Závěr

Mohlo by se zdát, že věnovat pozornost stavající právní upravě podilového spolužlastnictví při uvažování rekopifikaci, v jejímž rámci by na výrazně odlišných základech oproti upravě dosavadní měla být vybudována nová uprava podilového spolužlastnictví, může být nadbytečné, nieméně i v případě eventualní nové upravy spolužlastnictví se právní a soudní praxe bude „potýkat“ se stavající právní upravou ještě řadu let.³⁷⁾ Ostatně nepochybně řada zkušeností dosavadních bude zcela nebo zčásti využitelná i při uvažovaných změnách.

S jistou mírou nadšazky pak lze za výhodu pětipáragrafové současné právní upravy v občanském zákoníku považovat fakt, že dává prostor tvůrce právní praxe a umožňuje aplikaci řady osvědčených rčení a usloví majících základ již ve sféře antického Říma. Právě ve vztahu k aktuálnímu stavu úpravy podilového spolužlastnictví je jejich použitelnost více než zřejmá, jak ve vztahu k soudnictví jako takovému: *CONSUETUDO EST OPTIMA LEGUM INTERPRES - Nejlepší výklad zákonů dává praxe*, tak i ve vztahu k osobě jednoho každého soudce rozhodujícího spor týkající se podilového spolužlastnictví: *IUDEX AEQUITATEM SEMPER SPECTARE DEBET - Soudce musí mít stále na zřeteli spravedlnost* a s tím spojené: *IUSTITIA EST CONSTANS ET PERPETUA VOLUNTAS IUS SUUM CUIQUE TRIBUENDI - Spravedlnost je pevná a trvalá snaha poskytnout každému, co jebo je právem*.

³⁷⁾ Vychází nejenom z uvažování legislativační lhůty, ale také ze skutečnosti, že řada aspektů podilového spolužlastnictví bude i při případné nové právní upravě posuzována podle právní upravy stavající. Nieméně aktuální „kulturní“ informace šanci na přijetí rekopifikovaného kodexu oproti stavu před pol rokem momentálně snižují.

Vyšetřovací pravomoci Evropské komise a Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže z pohledu ochrany základních práv a svobod

Mgr. Tomáš Fiala, Ph.D., Praha*

V rámci reformy procesních pravidel evropského soutěžního práva došlo k výraznému posílení vyšetřovacích pravomocí soutěžních úřadů. Rozšíření těchto pravomocí však současně vyvolává otázku jejich souladu se základními právy a svobodami tvůrčími zárukou spravedlivého procesu. V řízeních před soutěžními úřady tak lze očekávat ze strany soutěžiteli stále častější argumentaci právě porušovaných základních práv a svobod.

* Autor je advokátem v AK Vejmeka & Wunsch v Praze a členem České asociace pro součeské právo.

I. Úvod

Rada tuzemských právních expertů se již ve svých publikacích detailně věnovala otázkám spojeným s modernizací a decentralizací soutěžních pravidel Evropských společenství provedenou s účinností od 1. 5. 2004 nařízením Rady č. 1/2003 k provedení soutěžních pravidel stanovených v čl. 81 a 82 Smlouvy o ES (dále jen „nařízení č. 1/2003“).¹ Jedním z podstatných prvků této reformy procesních pravidel evropského soutěžního práva bylo také vyrazné posílení vyšetřovacích pravomoci Evropské komise, které následně našlo svůj odraz i v zákoně č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodařské soutěže, v platném znění (dále jen „zákon o ochraně hospodařské soutěže“ nebo „OHS“). Příslušné soutěžní úřady, tj. Evropská komise a Úřad pro ochranu hospodařské soutěže (dále jen „Úřad“), tak nově získaly například pravomoc provádět místní šetření i v soukromých obydlích vedoucích či jiných pracovníků podniků (soutěžitelů).² Rozšířené vyšetřovací pravomoci však současně vyvolávají otázku jejich souladu se základními právy a svobodami tvořícími záruky spravedlivého - *fair* - procesu. Cílem následujícího článku je přispět do této potřebné diskuse a poukázat na jistou problematičnost vyšetřovacích pravomoci z hlediska základních práv a svobod zakotvených v Umluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a v ústavní Listině základních práv a svobod.³

II. Základní přehled vyšetřovacích pravomoci Evropské komise

V oblasti zjišťování skutkového stavu jednání narušujících soutěž, tedy v oblasti kartelových dohod a zneužívání dominantního postavení, jsou v současné době pravomoci Evropské komise (dále také jen „Komise“) soustředěny především v čl. 17 až 22 nařízení č. 1/2003. V tomto směru lze za nejvýznamnější považovat čl. 18 opravňující Komisi požadovat od podniků veškeré potřebné informace a čl. 20, který umožňuje Komisi provádět šetření přímo v prostorách podniků (tzv. *dawn raids*).

Komise je přitom oprávněna provést šetření v podnicích buď na základě prosté žádosti (čl. 20 odst. 3), nebo na základě rozhodnutí ukládajícího povinnost podrobit se šetření (čl. 20 odst. 4). Zatímco v prvném případě nejsou podniky povinny podrobit se šetření, ale mohou je umožnit dobrovolně, ve druhém případě musejí podniky respektovat rozhodnutí Komise a provedení šetření umožnit. Uvedené způsoby provedení místních šetření jsou upraveny alternativně a Komise tedy nemusí postupovat nejprve na základě prosté žádosti.⁴

V případech inspekce nařízené rozhodnutím může Komise provést šetření bez předechozího oznámení podnikům, a využít tak momentu překvapení. Přestože tato forma místního šetření je v současné době pravidlem, rozsah vyšetřovacích pravomoci je v obou případech shodný.

Při zahájení šetření musí Komise splnit určité procesní podmínky, které zaručují respektování oprávněných zájmů podniku. V případě místního šetření zahajovaného na základě prosté žádosti musí Komise ve zmocnění vymezit předmět a účel šetření a upozornit na riziko uložení pokut podle čl. 23 nařízení č. 1/2003 za předložení neúplných obchodních knih nebo jiných obchodních

zaznamů nebo poskytnutí nesprávných či zavádějících ustních vysvětlení. Pokud je šetření zahajováno na základě rozhodnutí, musí v něm být specifikovan předmět a účel šetření, den zahájení šetření, pokuty stanovené v čl. 23 a 24 nařízení č. 1/2003 a poučení o právu na přezkoumání tohoto rozhodnutí Evropským soudním dvorem (dále také jen „ESD“).

V rámci místního šetření jsou pak zmocněni zástupci Komise oprávněni:

- vstupovat do všech místností, na pozemky a do dopravních prostředků podniku;
- nahlížet do obchodních knih a jiných obchodních záznamů, a to bez ohledu na to, v jaké formě jsou uloženy;⁵
- pořizovat nebo získávat v jakékoli formě kopie nebo vypisy z těchto obchodních knih a záznamů;⁶
- zapečetit jakékoli podnikatelské prostory, knihy či záznamy po dobu nezbytně nutnou pro provedení šetření;
- požadovat na místě ústní vysvětlení týkající se skutkových okolností nebo dokumentů vztahujících se k předmětu a účelu šetření a tato vysvětlení zaznamenávat.

Jestliže se podnik odmítne podrobit šetření na základě prosté žádosti Komise, nemá Komise pravomoc sankcionovat takovýto podnik. Pokud se však podnik dobrovolně podrobí šetření, je Komise oprávněna uložit pokutu až do výše 1 % celkového obratu dosaženého takovým podnikem za předechozí hospodařský rok, jestliže umyslně nebo z nedbalosti předloží knihy nebo jiné obchodní záznamy v neúplné formě. Pokud se však podnik odmítne podrobit šetření nařízeného formálním rozhodnutím Komise na základě čl. 20 odst. 4 nařízení č. 1/2003, může mu Komise uložit jak výše uvedenou pokutu, tak i opakováně denní pokuty dosahující až 5 % průměrného denního obratu příslušného podniku za předechozí hospodařský rok.

Jak již bylo uvedeno v úvodu tohoto článku, na základě nařízení č. 1/2003 došlo k posílení pravomoci Komise pro účely šetření protisoutěžních jednání. V tomto

1) Zejména lze poukázat na nasledující odborné články: *Bejček, J. Modernizace a decentralizace aplikace evropského soutěžního práva*, Právní fórum, 2005, č. 10; *Munková, J. Reforma evropského soutěžního práva a její vliv na soutěžní předpisy a rozhodování soutěžních věcí* (Úřadem a soudy v ČR Právní rozhledy, 2003, č. 7); *Tichý, L. Změna paradigmatu evropského soutěžního práva a její význam pro Českou republiku* (Právní rozhledy, 2004, č. 2); *Neruda, R. Modernizace evropského soutěžního práva a její dopad na české soutěžitele* (Právní fórum, 2004, č. 7).

2) Pojem „podnik“ je judikativem Evropského soudního dvora chápán velmi široce a vychází z funkcionálního pojetí podniku v nejširším smyslu slova, jakožto ekonomicke jednotky zábývající se obchodní nebo hospodařskou činností, a to bez ohledu na její velikost a bez ohledu na její právní formu. Pro účely zákona o ochraně hospodařské soutěže pak zakonodátkem zvolil pro adresáty právní normy termín „soutěžitel“, zjevně s ohledem na § 5 ObchZ, který obsahuje definici podniku v objektivním smyslu.

3) K danému tematu srov. především *Raus, D. K rozšířeným procesním oprávněním* (Úřad pro ochranu hospodařské soutěže Právní fórum, 2004, č. 1); *Nedělková, M., Janáčková, K. Nova vyšetřovací oprávnění Evropské komise a OHSB v soutěžních věcech* (Právní zpravodaj, 2004, č. 7); *Ameje, E. M. The Interplay between Human Rights and Competition Law in the EU* (European Competition Law Review, 2004, č. 6).

4) Rozhodnutí ESD v právě věci *National Panasonic* ze dne 26. 6. 1980.

5) Doplněním slovního spojení „bez ohledu na to, v jaké formě jsou uloženy“ do čl. 20 odst. 2 písm. b) nařízení odraží existenci nových technologií a má významné umožnit Komisi provádět i elektronickou formu učetních knih a jiných záznamů.

6) Slovní spojení „v jakékoli formě“ má patrně za cíl umožnit Komisi pořizovat i digitální kopie počítačových souborů, e-mailových učtu apod.

ohledu lze pro připomenu tyto nové pravomoci shrnout nasledovně:

- Na základě čl. 21 nařízení č. 1/2003 získala Komise pravomoc nařídit svým rozhodnutím řetěz i v soukromých obydlích vedoucích či jiných pracovníků daného podniku nebo sdružení podniků. Takové inspekce je však možné provést pouze v případě, kdy existuje důvodné podezření, že jsou v těchto prostorách uloženy dokumenty tykající se řetězového protisoutěžního jednání. Řetěz v soukromých obydlích je navíc možné provést pouze s přivolením příslušného soudu českého statu EU.
- Při provádění místních řetězů je Komise oprávněna započítit jakékoli podnikatelské prostory, dokumenty či záznamy po dobu nezbytně nutnou k provedení řetězů. Podle bodu 25 přehledu nařízení č. 1/2003 by však neměly být tyto prostory započítány po dobu delší než 72 hodin.
- Komise dále získala pravomoc vyslechnout v průběhu řízení jakoukoliv fyzickou či právnickou osobu, která bude s takovým výslechem souhlasit.⁷
- Došlo ke zpřesnění rozsahu pravomoci inspektorů Komise žádat ústní vysvětlení v rámci místních řetězů. Z textace příslušného ustanovení je zřejmé, že došlo k rozšíření této pravomoci, neboť Komise je oprávněna požadovat informace od jakéhokoliv zástupce soudce či jeho zaměstnance týkající se předmětu a účelu řetězů.⁸
- Dodržování soutěžních pravidel i náležité chování soutěžitelů v průběhu řízení má být zajistěno rovněž zvýšenými sazbami procesních pokut. Nařízení č. 1/2003 umožnilo Komisi uložit pokutu (například za předložení neúplných dokumentů) až do výše 1 % celkového obratu podniku dosaženého za předchozí hospodářský rok a opakováně denní pokuty, které mohou jednotlivě dosahovat až 5 % průměrného denního obratu daného podniku dosaženého za předchozí hospodářský rok.

Vyšetřovací pravomoci Komise jsou v současné době velmi rozsáhlé a jejich cílem je umožnit efektivní prosazování soutěžních pravidel na jednotném trhu Evropské unie. Podle Evropské komise vyžaduje odklon systému evropského soutěžního práva od kontroly *ex ante* upravené v nařízení č. 17/62 ke kontrole *ex post* (kontrola nasledná) zavedené nařízením č. 1/2003 posílení vyšetřovacích pravomoci, které napomohou zajistit dodržování soutěžních pravidel.⁹

III. Základní přehled vyšetřovacích pravomoci Úřadu

Vyšetřovací pravomoci Úřadu upravené v § 21 OHS dílečně vycházejí z výše popsaných procesních oprávnění Komise. Úřad je tedy shodně jako Komise oprávněn vyžadovat od soutěžitelů a jejich sdružení podklady a informace potřebné pro svoji činnost a prověřovat jejich uplnost, pravdivost a správnost. Úřad je dále oprávněn provádět místní řetězů a za tím účelem vstupovat na pozemky, do všech objektů, místností a dopravních prostředků, které slouží k podnikatelské činnosti. Shodně jako Komise je i Úřad oprávněn nahlížet do obchodních knih a jiných obchodních záznamů a pořizovat si z nich výpis a požadovat na mistře ústní vysvětlení.

Na základě novely zákona o ochraně hospodářské soutěže učinné od 2. 6. 2004 (zákon č. 340/2004 Sb.) pak Úřad získal pravomoc provést řetěz s předchozím souhlasem soudu i v jiných než obchodních prostorách,

včetně bytu fyzických osob, které jsou statutárními orgány nebo členy statutárních orgánů nebo zaměstnanci dotčených soutěžitelů. Nezbytnou podmínkou pro provedení těchto řetězů je existence důvodného podezření, že obchodní knihy nebo jiné obchodní záznamy se nacházejí právě v těchto prostorách. Pracovníkům Úřadu provádějícím řetězů pak byla citovanou novelou přiznána i oprávnění výslově neupravena v nařízení č. 1/2003, a to možnost zjednat si přístup do obchodních nebo jiných prostor, popřípadě otevřít uzavřené skříně nebo schránky.

Následnou novelou zákona o ochraně hospodářské soutěže provedenou zákonem č. 361/2005 Sb. pak ziskali zaměstnanci Úřadu provádějící řetězů pravomoc započítit obchodní prostory, popřípadě skříně, schránky, obchodní knihy a jiné obchodní záznamy nacházející se v nich, a to na dobu a v rozsahu nezbytném pro zajistění účelu řetězů.

Z hlediska tématu tohoto článku považují v tuto chvíli za nutné učinit několik poznámek k oprávnění Úřadu provádět místní řetězů i v jiných než podnikatelských prostorách. Toto oprávnění zaměstnanců Úřadu se totiž podle mého názoru pohybuje na hraně ústavnosti, a to s ohledem na čl. 12 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), který upravuje nedotknutelnost obydlí. Podle čl. 12 odst. 1 Listiny není zasadně povoleno vstoupit do obydlí bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí. Odstavec 2 tohoto článku pak připouští proložení tohoto principu za účelem provedení domovní prohlídky „pro účely trestního řízení, a to na psemný odůvodněný příkaz soudce“, přičemž způsob provedení domovní prohlídky stanoví trestní řád. Úřad tak bude patrně při provádění řetězů v soukromých obydlích spolechat na odst. 3 výše uvedeného článku Listiny, který stanoví, že „jiné zásoby do nedotknutelnosti obydlí mohou být zákonom dovoleny, jen je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejnosti a pořádku. Pokud je obydlí užíváno též pro podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti, mohou být takové zásahy zákonom dovoleny tehdy, je-li to nezbytné pro plnění úkolu veřejné spravy“.

Z uvedeného přehledu čl. 12 Listiny vyplývá, že domovní prohlídka je přípustná pouze pro účely trestního řízení, a o to v rámci řetězů prováděného Úřadem pro tvrzené porušení zákona o ochraně hospodářské soutěže zcela jistě nepojde. Rovněž o zásahu do nedotknutelnosti obydlí používaného také pro podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti ve smyslu poslední věty odst. 3 čl. 12 Listiny lze pouze obtížně hovorit v případě bytů vedoucích či jiných pracovníků.

Úřad tedy bude nepochybně usilovat o podřazení pravomoci k provádění řetězů i v nepodnikatelských prostorách výjimce předvidané v první části odst. 3 čl. 12 Listiny, tj. posuzovat tato řetězů jako jiné zásahy do ne-

⁷ Lze předpokládat, že jemu procesní institut naleze uplatnění zejména při řetězových kartelových dohod v rámci tzv. programu shovívavosti.

⁸ Na základě předchozího procesního nařízení č. 17/62 měli inspektori Komise pouze oprávnění klást otázky tykající se dokumentů zapsaných v průběhu místního řetězů.

⁹ V Bule knize Komise o modernizaci předpisů k provedení čl. 85 a 86 Směrnice o ES ze dne 28. 1. 1991 je v této souvislosti uvedeno: „Zavedení systémů legalních výjimek je doprovázeno tím, že opatření odsoustrzení notifikacního systému, decentralizovanou aplikaci soutěžních pravidel a poslezením nasledné kontroly

dotknutelnosti obydlí. Stejným pro posouzení souladu § 21 odst. 5 OHIS, který upravuje právomoc provádět řešení v nepodnikatelských prostorách, s ustanovením pořádkem se tak stava charakter řešení Úřadu v soukromých obydlích, tj. zda se bude jednat o kontrolu obdobnou domovní prohlídce, a nebo zda půjde „pouze“ o jiný zásah do nedotknutelnosti obydlí (za takový je např. povolen vynucený vstup soudního znalec do domu a střpení úkonu nezbytných k provedení znaleckého posudku).

Při hledání odpovědi na otázku týkající se charakteru řešení je nutné poznamenat, že učelem domovní prohlídky v rámci trestního řízení je zajištění osoby nebo věci důležité pro trestní řízení nacházející se v obydlí.¹⁰ U čela řešení ze strany Úřadu však bude podle mého názoru obdobný, tj. zajistit vše, zpravidla písemný dokument, která je vyznámena z hlediska prokazání řešeného porušení zákona o ochraně hospodářské soutěže. Je-li tato uvaha správna, pak jsem toho názoru, že § 21 odst. 5 OHIS umožňující *de facto* provedení domovní prohlídky pro jiné než trestní řízení, bude možné pouze obtížně považovat za konformní s ustanovením čl. 12 Listiny. V této souvislosti připomínám, že podle ustálené judikatury Ústavního soudu náleží ústavně zaručené právo na domovní svobodu mezi základní lidská práva a svobody. Přípustnost domovních prohlídek je proto třeba chápat jako výjimku, která vyžaduje restriktivní interpretaci zákonem stanovených podmínek její přípustnosti.¹¹

IV. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Na úrovni Evropské unie je respektování základních lidských práv a svobod zaručeno čl. 6 odst. 2 Smlouvy o Evropské unii, podle něhož musí Unie citlivě základní práva zaručená Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).¹² Otázkou tedy je, nakolik samotné řízení před Evropskou komisí a zejména vyšetřovací právomoci Komise ve věcech soutěžního práva respektují základní práva a svobody zaručené Úmluvou a vyložené v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“). S ohledem na skutečnost, že příslušná ustanovení nařízení č. 1/2003 byla transponována do zákona o ochraně hospodářské soutěže, uplatní se níže uvedené závěry přiměřeně i na praxi tuzemského Úřadu.

I. Čl. 6 Úmluvy - právo na spravedlivý proces

Podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy má každý právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestraným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. V tomto ohledu je nutné podotknout, že právo na spravedlivý proces je zaručeno Úmluvou jak fyzickým, tak právnickým osobám.¹³

Z hlediska aplikovatelnosti základních práv a svobod zakotvených v Úmluvě na oblast soutěžního práva je pak třeba dale uvést, že ve stanovisku ke stížnosti v právní věci *Société Stennuit v. Francie*¹⁴ Komise pro lidská práva¹⁵ konstatovala, že rozhodnutí francouzského ministra hospodářství a financí o uložení pokuty za porušení soutěžních předpisů představovalo trestní obvinění ve smyslu Úmluvy, a to bez ohledu na skutečnost, že tato

pokuta nebyla trestněprávní povahy. Toto rozhodnutí bylo odsouhoděno jednak samotnou povahou pokuty za porušení soutěžních předpisů, která měla mít odstrašující učinek, a rovněž maximální výši pokuty, která mohla dosahovat až 5 % obratu daného podniku. Obě tyto skutečnosti jsou rovněž charakteristickým rysem evropského (tuzemského) soutěžního práva, když Evropská komise (stejně jako Úřad) je oprávněna uložit podniku za porušení komunitárních soutěžních pravidel peněžní pokutu až do výše 10 % obratu za předcházející hospodářský rok, resp. za poslední ukončené účetní období. Na řízení před Evropskou komisí v případech porušení soutěžního práva se tedy čl. 6 Úmluvy plně uplatní, a to bez ohledu na skutečnost, že podle čl. 23 odst. 5 nařízení č. 1/2003 nejsou rozhodnutí přijímaná Komisi trestněprávní povahy.

Jako důkazy v řízeních ve věcech porušení komunitárních soutěžních předpisů jsou zpravidla využívány dokumenty a jiné písemnosti, jejichž předložení si Komise od podniků vyžádala, nebo které ziskala v průběhu místních řešení. Vzhledem k této skutečnosti je třeba uvažovat, zda a případně do jaké míry zaručuje Úmluva *právo mlčet a neobjevovat sebe samého*.¹⁶

Pravem soutěžitele mlčet v rámci řízení pro porušení soutěžních pravidel se zabýval ESD ve svém rozhodnutí v právní věci *Orkem*.¹⁷ V daném případě Komise požadovala od společnosti Orkem informace o jednáních mezi výrobcem polyetylenu a o dohodách o cenách a výrobních kvótách. V následném řízení o přezkoumání zákonnosti rozhodnutí Komise sice uznal ESD právo podniku neobjevovat sebe samého, ovšem pouze ve velmi omezeném rozsahu. ESD zejména judikoval, že Komise není oprávněna vynucovat si ze strany podniku poskytnutí takových informací, které by mohly vést k přiznání porušení soutěžních pravidel, neboť prokázat takové nezákoně jednání je úkolem Komise. Současně však ESD dovodil, že nařízení č. 17/62 (tj. procesní nařízení nahrazené nařízením č. 1/2003) ukládá podnikům povinnost aktivně spolupracovat, jejímž důsledkem je i povinnost poskytnout Komisi veškeré informace nebo dokumenty, které by mohly sloužit jako důkaz při prokazování porušení soutěžních pravidel.

S ohledem na výše uvedené pak ESD uzavřel, že právo mlčet a neobjevovat sebe samého nebylo porušeno ze strany Komise žádostmi o informace, jejichž cílem bylo zjistit pouze skutkové okolnosti jednání a ověřit opráv-

10) Srov. § 82 odst. 1 TrR.

11) Srov. např. rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 10. 10. 2001, interní č. ASPI 31142 (JUD).

12) Přestože Evropská unie - na rozdíl od jejích členských států - ne-přistoupila k Úmluvě a její instituce tedy nejsou přímo Úmluvou vázány, z čl. 6 odst. 2 Smlouvy o Evropské unii se podává, že Komise i soudní orgány Společenství musejí respektovat případové právo Evropského soudu pro lidská práva.

13) Např. rozhodnutí ve věci *Dombro Bebeer v. Nizozemí* (právní věc A/274 z roku 1994).

14) Případ byl uzavřen smírem před rozhodnutím Soudu o podlane stížnosti.

15) Komise pro lidská práva rozhodovala o tom, zda je stížnost pro porušení Úmluvy přípustná, či nikoliv. Komise však nerohodovala ve věci same, ale předkládala věc Soudu. Tato dvojinstančnost řízení (Komise - Soud) byla zrušena na základě Protokolu č. 11, který nabyl účinnosti 1. 11. 1998. Na základě Protokolu č. 11 byl ustaven permanentní Evropský soud pro lidská práva.

16) Nasledující komentář čerpám zejména z publikace *Bellamy & Child. European Community Law of Competition*, Sweet & Maxwell, 2001.

17) Rozhodnutí ESD v právní věci *Orkem SA v. Komise* ze dne 18. 10. 1989.

nění zástupců vystupovat jménem příslušných společností na těchto jednáních. Na druhé straně otázky tykající se účelu přijatých cenových iniciativ byly ze strany ESD označeny za nepřipustné, neboť jejich zodpovězení by štěstě společnosti doznavaly účast na zakázaných cenových dohodách.

Při pohledu na rozhodovací praxi ESLP je však zřejmé, že tento soudní organ tenduje k extenzivnější interpretaci práva neobviňovat sebe samého, když za porušení čl. 6 Umluvy považuje vynucení ziskané jakýchkoliv informací, které mohou být následně využity jako důkaz v probíhajícím řízení.

V rozsudku v právní věci *Saunders v. Spojené království*¹⁸ ESLP rozlišil mezi dokumenty a písemnostmi, které existují nezávisle na vlivu obviněného, a informacemi vyžadovanými v průběhu řízení. ESLP v daném případě posoudil jako porušení čl. 6 Umluvy situaci, kdy od obviněného byla vyžadována aktivní součinnost při opatřování důkazů, které neměl v držení. V klíčové části rozsudku ESLP konstatoval: „...právo neobviňovat sebe samého nemůže být omezeno pouze na doznamí nezákonného sborání nebo sdělení, která přímo usvědčují z nezákonnosti. Problášení ziskaná na základě vynucení, která se mohou jevit jako neusvědčující z nezákonného jednání - jako jsou využívající sdělení nebo použité informace o skutkových okolnostech - mohou být v pozdějších fázích řízení použity jako usvědčující důkazy; například ve formě zpochybňení jiných stanovisek nebo důkazů předložených obviněným v průběhu řízení nebo mohou zpochybňovat důvěryhodnost obviněného.“

Z uvedeného rozsudku je v odborné literatuře dovozováno,¹⁹ že Komise vyhoví požadavkům čl. 6 Umluvy, pokud si vyžádá od soutěžitů pouze *dokumenty*, které mohou být následně využity jako důkaz protisoutěžního jednání. Jestliže by však Komise požadovala svým rozhodnutím od podniků *informace*, nelze vyloučit, že by takový postup mohl být považován za porušení čl. 6 Umluvy.²⁰

Bez ohledu na výše uvedené rozhodnutí ESLP však Soud první instance v nasledném rozhodnutí ve věci *Mannesmann Werke AG v. Komise*²¹ vycházel z rozsudku ESD ve věci *Orkem*, když konstatoval, že společnost Mannesmann byla povinna vydat dokumenty a sdělit „pouze skutkové“ informace vyžádané rozhodnutím Komise podle čl. 11 nařízení č. 17/62. Soud první instance v této souvislosti dále konstatoval, že ničím neomezené právo mlčet by šlo nad rámec nezbytného rozsahu práva na obhajobu a zakládalo by pro Komisi neodůvodněnou překážku při prosazování soutěžních pravidel. Podle Soudu první instance Komise nesmí klást pouze takové otázky, které by vedly přímo k doznamí viny, tj. porušení soutěžních pravidel ze strany daného podniku.

Ve zcela zásadní záležitosti z hlediska podniku vyšetřovaných Komisi pro tyřzené porušení soutěžních pravidel – v otázce, jaké informace musejí být Komisi sděleny – panuje tedy nejistota. Tento neuspokojivý stav lze ilustrovat i na recentní judikatuře soudních orgánů Společenství v právní věci *Tokai Carbon*.²² V daném případě ESD zrušil rozsudek Soudu první instance, který připustil, aby právo neobviňovat sebe samého bylo možné uplatnit rovněž v případě žádostí Komise o vydání určitých dokumentů týkajících se kartelových jednání (protokoly, pracovní dokumenty, přípravné dokumenty, poznámky apod.), pokud by předaním těchto dokumentů

doznał setrny podnik porušení soutěžních pravidel. ESD však ve svém rozsudku vytkl Soudu první instance nesprávné právní posouzení dane věci, přičemž odkazal na nemennost principu judikatury vycházející z případu *Orkem*.

2. Čl. 8 Umluvy – Právo na respektování soukromého života

Podle čl. 8 Umluvy má každý právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. ESD ve svých dřívějších rozhodnutích jednal, že místní setrny v podnikatelských prostorách ne-představují problem z hlediska čl. 8 Umluvy, neboť toto ustanovení se nevztahuje na obchodní prostory.²³

ESLP však ve svém rozhodnutí v právní věci *Niemitz v. Německo*²⁴ výslovně konstatoval, že interpretace pojmu „soukromý život“ a „obydlí“ takovým způsobem, který zahrnuje i určité profesní nebo obchodní aktivity nebo prostory je v souladu se zakladním cílem a účelem tohoto ustanovení Umluvy, tj. poskytovat ochranu před svévolým zasahováním do těchto práv ze strany orgánů veřejné moci.

Za průlomové rozhodnutí, které do jisté míry zpočívá v rozsahu vyšetřovacích pravomoci Evropské komise v záležitostech soutěžního práva, pak lze označit rozsudek ESLP ze dne 16. 4. 2002 v právní věci *The Colas Est and Others v. Francie*.²⁵ Skutkové okolnosti případu lze ve stručnosti shrnout takto: V roce 1985 byly francouzské stavební společnosti Colas Est, Colas Ouest a Sacer vyšetřovány francouzským soutěžním úřadem pro podezření z uzavření zakázaných dohod o ovlivnění nabídek při účasti ve výběrových řízeních. V průběhu správního řízení byla provedena místní setrni u 56 podniků, v jejichž rámci byla zajištěna řada dokumentů; v říjnu 1989 pak uložil soutěžní úřad pokutu za uzavření zakázané kartelové dohody. Toto rozhodnutí bylo napadeno žalobou, přičemž jedním z žalobních důvodů byla i nařízená nezákonnost provedených místních setrení a jejich rozpor s čl. 8 Umluvy. Po zamítnutí žalob příslušným francouzským soudem podaly výše uvedené společnosti stížnost k ESLP pro porušení jejich práva na respektování soukromého života ve smyslu čl. 8 Umluvy.

ESLP ve svém rozsudku poprvé judikoval, že za určitých okolností se ochrana poskytovaná čl. 8 Umluvy vztahuje i na sídlo podnikatele, organizační složku podniku nebo místo podnikání. V klíčové části rozsudku pak ESLP uvedl, že francouzský soutěžní orgán disponoval natolik rozsáhlými pravomocemi, které mu umožňovaly, zejména v rámci jeho vlastního uvážení, rozhodnout o nezby-

18) Rozsudnutí ESLP ze dne 17. 12. 1996.

19) Viz publikaci uvedenou v pozn. č. 16.

20) Na tomto místě je vhodné zmínit, že bod 23 preambule nařízení č. 1/2003 rozlišuje – ovesm zcela ve shodě s judikaturou ESD vycházející z právní věci *Orkem* – mezi dokumenty a informacemi vyžadovanými Komisi od štěstěních podniků. Podle tohoto bodu preambule nelze podniky mit, aby přiznaly, že se dopustily protiprávního jednání, ale v každém případě jsou povinny odpovědět na skutkové dotazy a předložit dokumenty, i když mohou být tyto informace použity k prokazání protiprávního jednání proti nim nebo proti jinemu podniku.

21) Rozsudek Soudu první instance ze dne 20. 2. 2001 č. T-109/98.

22) Rozsudek Soudu první instance ze dne 29. 4. 2001 v právní věci *Tokai Carbon a ostatní v. Komise* a rozsudek ESD v téže věci ze dne 29. 6. 2006.

23) Srov. např. rozhodnutí ESD ze dne 21. 9. 1989 v právní věci *Hoechst AG v. Komise*.

24) Rozsudek ESLP ze dne 16. 12. 1992.

25) Rozsudek ESLP ze dne 16. 1. 2002.

ností, počtu, délce trvání i rozsahu místních šetření v podnicích. Inspektori soutěžního úřadu přitom uskutečnili místní šetření bez předchozího přivolení soudu a bez asistence policejního orgánu. Za těchto okolností byla podle ESLP takova místní šetření v rozporu se zásadou přiměřenosti a nemohla být ospravedlněna poukazem na zajistování podpory hospodařského blahobytu země a předchazeni zločinnosti ve smyslu čl. 8 odst. 2 Umluvy. S ohledem na tyto skutečnosti ESLP dospěl k závěru, že v posuzované kauze došlo k porušení čl. 8 Umluvy a přiznal stežovatelným nahradu škody.

Ve světle výše uvedeného rozsudku ESLP je otázkou, nakolik jsou vyšetrovací pravomoci Evropské komise (ale pochopitelně i tuzemského úřadu) v souladu s Umluvou, zejména jejím čl. 8. V této souvislosti lze především poukazat na skutečnost, že praxe Komise (ani tuzemského úřadu) se zásadně nesdílí s postupem francouzského soutěžního úřadu, který byl shledán v rozporu s čl. 8 Umluvy. Zejména je v tomto ohledu možné zmínit následující skutečnosti:²⁶⁾

- Komise disponuje velmi široce vymezenými vyšetrovacími pravomocemi, které ji umožňují, aby v rámci vlastního uvažení rozhodla o potřebnosti, počtu, délce trvání i rozsahu místních šetření v podnikatelských prostorách.
- Komise nemá povinnost na základě komunitárních soutěžních předpisů získat pro svá místní šetření v obchodních prostorách přivolání soudu. Národní soudy nemají pravomoc přezkoumat rozhodnutí Komise nařízající provedení místního šetření, tj. nemohou např. posoudit, zda existují relevantní důvody k provedení inspekce. Zákonost inspekce je přezkoumávána až ex post Soudem první instance v řízení proti rozhodnutí Komise.
- Inspektori Komise jsou při provádění šetření doprovázeni úředníky soutěžního úřadu toho členského státu, ve kterém je inspekcí prováděna. Úlohou těchto úředníků je však poskytovat inspektorům Komise součinnost v rámci šetření, a nikoliv působit jako nezávislí.

pozorovatele dohlížející na to, zda inspektori Komise nepřekračují rozsah svérených pravomoci.

Z pohledu rozhodnutí ESLP v pravni výsti *Colas v. France* je tedy zřejmé, že vyšetrovací pravomoci Komise obsažené v čl. 20 nařízení č. 1/2003 lze považovat přinejmenším za problematické z hlediska práva na respektování soukromého života ve smyslu čl. 8 Umluvy. Učiněný závěr nebude podle mého názoru oslaben ani případným poukazem na ustanovení čl. 20 odst. 8 nařízení č. 1/2003, podle něhož vnitrostátní soudy, je-li jejich souhlas k provedení místního šetření vyžadován, přezkoumají, zda je rozhodnutí Komise právě a zda provedení šetření není svolné nebo nepřiměřené vzhledem k předmětu inspekce. Tato soudní kontrola je totiž poměrně omezená, neboť shora citované ustanovení ve své další části stanoví, že vnitrostátní soudy nesmí zpochybňovat nezbytnost šetření ani požadovat informace ze správního spisu vedeného Komisí.

V. Závěr

Rozhodovací praxe ESLP a neustálé posilování vyšetrovacích pravomoci soutěžních úřadů jak na komunitární, tak národní úrovni naznačuje, že obhajoba soutěžitelů v řízeních pro tvrzená porušení soutěžního práva může stále častěji argumentovat porušováním základních práv a svobod ze strany soutěžních úřadů. Lze předpokládat, že soutěžitel se budou v tomto ohledu dovolávat zejména práva na spravedlivý proces, jehož součástí je i právo mlčet a neobjevovat sebe samého, porušení práva na respektování domovní svobody, ale také např. principu *ne bis in idem*, tedy zakazu dvojitého postihu za shodný správní delikt v případech šetřených současně několika soutěžními úřady. Z hlediska právních zástupců se tak v řízeních před soutěžními úřady otevírají další možnosti vedení účinné obhajoby.

26) Tak *Lang, J., Rizza, C.* The Ste Colas Est and Others v. France case - European Court of Human Rights Judgement of April 16, 2002, European Competition Law Review, 2002, č. 8

DISKUSE

K jednomu aspektu bezdůvodného obohacení v případě neplatné či zrušené smlouvy dle § 457 ObčZ

JUDr. Radek Malenovský, Brno*

I. Úvod

Dle § 457 ObčZ platí: „*Jelikož smlouva neplatná nebo byla-li zrušena, je každý z účastníků povinen vrátit druhému vše, co podle ní dostal.*“ Předmětem svého zaměření jsem učinil interpretaci tohoto ustanovení ve vztahu k otázce, zda dopadá pouze na případy, kdy dle neplatné či zrušené smlouvy plnily obě strany; nebo tež na situace, kdy plnila jen jedna strana. Tuto výkladovou otázku lze přitom považovat pro pravní praxi za velmi významnou. Důsledkem interpretativní konkluze, že

§ 457 ObčZ dopadá také na případy, kdy dle neplatné nebo zrušené smlouvy plnily obě strany smlouvy, by totož bylo, že plnila-li by podle takové smlouvy jen jedna smluvní strana, povinnost vrátit přijaté plnění dle této smlouvy by se řídila obecnými ustanoveními, tj. § 451 a 456 ObčZ. To by mohlo současně značit oproti § 457 ObčZ odlišnou koncepci (aktivní a pasivní) věcné legitimace v rámci závazkových vztahů z bezdůvodného obohacení (srov. text dále), a tak i možné promlčení nároku na vydání bezdůvodného obohacení způsobené uplatněním nesprávné věcné legitimace v žalobním petitu (věcná legitimace je stav dle hmotného práva, který má přirozeně dopad do oblasti práva procesního).

Pokud jde o nazírání Nejvyššího soudu na tu výkladovou otázku, lze odkázat na jeho zejména čerstvě explicitní vyslovení právního názoru v rozsudku ze dne

* Autor je asistentem dvou soudců Ustavního soudu